

De stelling van Rob Riemen: Een gecorrumpeerde elite is gevaarlijker dan de politieke islam

Zonder verbeelding, kennis, kunst en cultuur ben je machteloos en raak je overgeleverd aan allerlei charlatans, zegt Rob Riemen tegen **Elsbeth Ety**. Intellectuelen moeten de langetermijnvisie leveren die politici momenteel ontberen.

Uw boek 'Adel van de geest' is gepresenteerd als 'een onmisbare handleiding voor weldenkende mensen in turbulente tijden'. Wie zijn dat, weldenkende mensen?

„Ik bedoel niet de academische wereld, maar mensen die willen nadenken. Aan hen wil ik duidelijk maken dat je zonder verbeelding, kennis, kunst en cultuur machteloos bent en overgeleverd raakt aan allerlei charlatans. Tegenwoordig wordt het denken onderschat en het doen overschat. Alleen wat direct voordeel afwerpt en concreet is, wordt geapprecieerd. Die ontwikkeling is fataal voor een samenleving. Als de culturele elite wordt weggezet als wereldvreemde nietsnutten die de maatschappij alleen maar geld kosten, dan moet men beseffen dat de samenleving verloren is zonder denkers, zonder reflectie.”

En wat bedoelt u met turbulente tijden?

„Ik bedoel het fascisme van Geert Wilders.”

Er zijn maar weinig mensen die hardop zeggen dat Wilders een fascist is. Waar baseert u dat op?

„Hij leidt geen democratische partij, maar een beweging zoals Mussolini en Hitler dat ook hebben gedaan. Ten tweede weet hij alles te herleiden tot één zondebok, de islam. En die zondebok moet ook het land uit, en Euro-

pa uit. Ook dat hebben we eerder meegemaakt. Hij doet een beroep op het *Gesundes Volksempfinden*. Dat berust op puur bedrog, want hij zal nooit iets kunnen oplossen. Ik begrijp niet waarom er met zoveel schroom wordt gesproken over het feit dat deze man een fascist is. Het fascisme heeft tal van verschijningsvormen. In Amerika manifesteert het zich als anti-zwart en diepreligieus, in West-Europa als seculier en anti-islam, in Centraal-Europa als katholiek en anti-joods. Het is flauwekul dat je Wilders geen fascist zou mogen noemen zolang hij ons niet de schetsen toont van de concentratiekampen die hij voor moslims op het oog heeft. Mussolini heeft ook geen concentratiekampen gebouwd. De ideologie van Wilders, en daar gaat het om, is volstrekt anti-democratisch. Hij gelooft niet in democratie. Hij is de man van de pure anti-vrijheid.”

Wilders beroept zich net als u op Europese waarden.

„Dat deed Hitler ook.”

Maar Wilders wijst erop dat deze waarden worden bedreigd door de islam. U wilt toch niet ontkennen dat extreme stromingen in de islam het gemunt hebben op waarden als democratie en vrijheid van meningsuiting?

„Wilders is absoluut niet geïnteresseerd in de humanistische Europese traditie, de PVV is de grootste anti-Europa beweging in Nederland. Natuurlijk is de politieke islam een probleem, elke vorm van fundamentalisme is een probleem. Neem het fundamentalistische protestantisme in de Verenigde Staten of het postmodernisme van de culturele elite dat de hele humaniora kapot heeft gemaakt. En het kapitalisme, zoals we met de kredietcrisis maar weer eens hebben gezien, is ook een probleem. De politieke islam is niet het grootste probleem van Nederland of Europa. Wel in islamitische landen, vooral in Iran,

en Saoedi-Arabië. Maar ons grootste probleem is dat we al generaties lang niet meer weten wat het betekent om Europeaan te zijn. Het Europese beschavingsideaal is altijd bedreigd, vooral omdat het van binnenuit wordt gecorrumpemd. Ik vind de corruptering van de elites een veel groter gevaar dan de politieke islam.”

Wat verstaat u onder gecorrumpemde elites?

„Hoogleraren literatuur die hun studenten niets meer willen leren omdat ze daar geen geld mee binnenslepen, het hele onderwijs dat wordt uitgehold, media die alleen aan kijkcijfers denken – daarin schuilt het gevaar en het intellectuele verraad. Onder het mom dat we democratisch zijn en dus tegen elites, tegen verheffing, cultuur, *Bildung*, hebben we burgers elk instrument uit handen geslagen om op hun eigen manier verantwoordelijkheid voor het leven te accepteren, mensen zelf de gelegenheid te geven om met de grote vragen van het leven om te gaan. Als je niets gelezen hebt, nooit zelf hebt leren nadenken, wordt het heel erg moeilijk om je te verzetten tegen fascistische leugens en geen compromissen te sluiten met de waarheid. Zo is er een situatie ontstaan waarvan figuren als Wilders op politiek niveau misbruik maken om elementaire waarden die we aan een Spinoza en een John Stuart Mill te danken hebben de nek om te draaien. En dat is niet voor het eerst.”

Delen de internationaal bekende intellectuelen en kunstenaars die tot uw vriendenkring behoren en die voor Nexus schrijven uw mening over het fascistische karakter van de ideologie van Wilders?

„Jürgen Habermas heeft over Wilders' film *Fitna* gezegd: Als het nodig is een bepaald taboe te doorbreken, zoals het benoemen van de anti-westerse elementen in de islam, dan moet je in de kunst en ook in de politiek die

Cultuurfilosoof

Cultuurfilosoof Rob Riemen (1962) is oprichter en directeur van het Nexus Instituut in Tilburg en hoofdredacteur van het tijdschrift *Nexus* waaraan bekende schrijvers, kunstenaars en intellectuelen uit de hele wereld bijdragen leveren.

Na meerdere buitenlandse vertalingen – o.a. in het Engels, Spaans, Portugees en Roemeens – verscheen deze week in het Nederlands zijn essaybundel *Adel van de geest, Een vergeten ideaal* bij uitgeverij Atlas.

Het eerste exemplaar van dit pleidooi voor het hooghouden van de klassieke Europese humanistische waarden werd donderdag uitgereikt aan oud-premier Ruud Lubbers, sinds de oprichting in 1994 nauw betrokken bij het Nexus Instituut en lid van de raad van advies.

„Nee, intellectuelen in de politiek mislukken altijd, om de eenvoudige reden dat politiek bedrijven een ander vak is. Het is een ultieme denkfout dat intellectuelen alleen maar iets kunnen veranderen als ze actief in de politiek zijn. Het wijst op een gebrek aan intellectueel zelfvertrouwen. Zou Spinoza meer invloed hebben uitgeoefend als hij de politiek was ingegaan? Ik heb al vaak tegen Michael Ignatieff, de Canadese hoogleraar en mensenrechtenskundige die in Canada leider van de liberale oppositie is geworden, gezegd dat hij er beter aan zou hebben gedaan nog een paar goede boeken te schrijven

Foto's Joyce van Belkom

dan een beetje in het parlement te modderen. Politiek is een kunst en veel intellectuelen beheersen die kunst niet.”

Wat moeten intellectuelen dan wél doen?

„Zij moeten de langetermijnvisie leveren die politici op dit moment totaal ontberen. Ik ben het met Julien Benda eens dat niet alles in het leven te reduceren valt tot politiek, tot links of rechts. Intellectuelen horen met een kritische distantie naar de wereld te kijken en dus in staat te zijn tot kritiek, maar vooral ook tot zelfkritiek. Een intellectueel is verplicht op te ko-

men voor de waarheid. Een politicus kan dat niet, die moet compromissen sluiten, dingen voor elkaar krijgen. Het hele idee van de koning-filosoof, dat leg ik ook uit in mijn boek, is een onmogelijkheid. Socrates wist dat al.”

Eén van de motto's van uw boek is 'wees dapper'. Er zijn veel mensen die Geert Wilders dapper vinden omdat hij met gevaar voor zijn leven bereid is de waarheid, althans wat hij daarvoor houdt, over de gevaren van de islam te verkondigen.

„Het slothoofdstuk van mijn boek heet 'Wees dapper' en gaat over de in

1909 geboren Leone Ginzburg, een Italiaans megatalent van Russisch-Joodse afkomst die al op zijn acht-tiende Tolstojs *Anna Karenina* vertaalde. Hij wilde zijn leven wijden aan het overleveren van de Europese cultuur en had diep nagedacht over de relevantie van politieke vrijheid. Hij behoorde tot de weinige academici die niet de loyaliteitsverklaring aan Mussolini hebben getekend. Ginzburg is in het verzet gegaan en uiteindelijk door de fascistische doodgemarteld. Zijn laatste brief uit de gevangenis aan zijn vrouw Natalia Ginzburg, de latere essayiste en romanschrijfster, bevatte de oproep 'Wees dapper'. Daarmee doelde hij op socratische dapperheid: de moed om wijs en rechtvaardig te zijn. Dat kun je toch niet vergelijken met de provocaties van Wilders? Hebben we Wilders ooit over wijsheid of rechtvaardigheid ten aanzien van medemensen, van vreemdelingen horen spreken? Ginzburg had het over de moed om in waarheid te leven.”

Dus de culturele elite zoals u die omschrijft, kan om het fascistische gevaar te keren volstaan met verwijzingen naar de humanistische idealen en de grote Europese denkers?

„Wij zijn te lang blijven geloven dat ons land zijn koers zou vinden door te vertrouwen op de financiële elite, de sportieve elite, de media-elite en de politieke elite. Maar dat zijn toevallig de elites waar nauwelijks enig idee of gedachte achter zit. Het gaat die elites alleen maar om geld of om macht, niet om het vinden van antwoorden op de vraag wat een goede maatschappij is of de vraag die iedereen zich moet stellen: wat is een goed leven? Daar heb je ideeën, denkers en reflectie voor nodig, maar ook kunstenaars, omdat we niet zonder verbeelding kunnen.”

Het door u geleide Nexus Instituut is een door de Universiteit van Tilburg en de overheid gesubsidieerd instituut. Hoe onafhankelijk bent u?

„Het Nexus Instituut is zo opgezet dat we niet geclaimd kunnen worden door politieke, maatschappelijke of religieuze groepen. Het enige wat men van ons kan zeggen is dat we elitair zijn en Europees humanistisch. We brengen intellectuelen uit de hele wereld samen om na te denken en te debatteren over de humanistische waarden waar iedereen de mond vol van heeft, maar die overal en ook hier in Nederland met voeten worden getreden. Als ik een lans breek voor de 'adel van de geest', bedoel ik het besef van het onderscheid tussen goed en kwaad. Als de massademocratie waarin wij leven de adel van de geest niet eert, dan vervallen wij onherroepelijk tot fascisme.”